

UDK 314

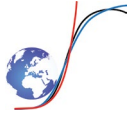
ISSN 1820 - 4244
eISSN 2560 - 5011

Demografija

Godina **XVI**
Volume

Beograd
Belgrade **2019**

IZDAVAČ

Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Aleksandar KNEŽEVIĆ, Odsek za demografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu

ČLANOVI UREDNIŠTVA

Marija ANTIĆ, Odsek za geografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Biljana APOSTOLOVSKA TOŠEVSKA, Institut za geografiju, Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet Sv. Kiril i Metodij, Skopje; Daniela ARSENOVIĆ, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu; Florian BIEBER, Zentrum für Südosteuropastudien, Karl-Franzens Universität, Graz; Ivan ČIPIN, Katedra za demografiju, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu; Dragica GATARIĆ, Odsek za geografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Vera GLIGORIJEVIĆ, Odsek za demografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Klára HULIKOVA TESARKOVA, Katedra demografije a geodemografije, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova, Praha; Damir JOSIPOVIĆ, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; Sanja KLEMPIĆ BOGADI, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb; Vladimir NIKITOVIĆ, Centar za demografska istraživanja, Institut društvenih nauka, Beograd; Mateja SEDMAK, Inštitut za družboslovne študije, Znanstveno raziskovalno središče Koper; Danica ŠANTIĆ, Odsek za geografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Dragan UMEK, Dipartimento di Studi Umanistici, Università degli studi di Trieste

IZDAVAČKI SAVET

Mirjana BOBIĆ, Odeljenje za sociologiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Mirjana DEVEDŽIĆ, Odsek za demografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Mirko GRČIĆ, Odsek za geografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu; Goran PENEV, Centar za demografska istraživanja, Institut društvenih nauka, Beograd; Gordana VOJKOVIĆ, Odsek za demografiju, Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu

TEHNIČKI UREDNIK

Branko PROTIĆ, Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet

Štampa:

Grafika Galeb d.o.o., Beograd

Adresa:

Demografija

Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
Studentski trg III/3, 11000 Bograd,
Republika Srbija

Tiraž:

200

Kontakt:

Tel: +381 (0)11 2637421
e-pošta: demography.editor@gef.bg.ac.rs
demography.editor@gmail.com
URL: <http://demografija.gef.bg.ac.rs/>

Demografija izlazi jednom godišnje. Mišljenja autora ne odražavaju nužno gledište uredništva.

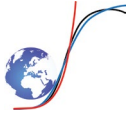
Objavljeni prilozi se indeksiraju u sledećim bazama:

- DOAJ (Directory of Open Access Journals, Lund)
- CEEOL (Central and Eastern European Online Library, Frankfurt am Main)
- SCIndeks (Srpski citatni indeks, Beograd)

Izdavanje časopisa *Demografija* finansijski je podržalo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Prilozi objavljeni u časopisu mogu se koristiti samo pod uslovima licence *Creative Commons Autorstvo – Nekomercijalno – Bez Prerade 4.0. međunarodna* (CC BY-NC-ND 4.0)

PUBLISHER

University of Belgrade - Faculty of Geography

EDITOR-IN-CHIEF

Aleksandar KNEŽEVIĆ, Department of Demography, Faculty of Geography, University of Belgrade

EDITORIAL BOARD

Marija ANTIĆ, Department of Geography, Faculty of Geography, University of Belgrad; Biljana APOSTOLOVSKA TOŠEVSKA, Institute of Geography, Faculty of Science, Ss. Kiril and Metodij University, Skopje; Daniela ARSENOVIĆ, Department of Geography, Tourism and Hotel Management, Faculty of Science, University of Novi Sad; Florian BIEBER, Centre for Southeast European Studies, University of Graz; Ivan ČIPIN, Department of Demography, Faculty of Economics & Business, University of Zagreb; Dragica GATARIĆ, Department of Geography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Vera GLIGORIJEVIĆ, Department of Demography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Klára HULIKOVA TESARKOVA, Department of Demography and Geodemography, Faculty of Science, Charles University, Prague; Damir JOSIPOVIĆ, The Institute for Ethnic Studies, Ljubljana; Sanja KLEMPIĆ BOGADI, Institute for Migration and Ethnic Studies, Zagreb; Vladimir NIKITOVIĆ, Centre for Demographic Research, Institute of Social Sciences, Belgrade; Mateja SEDMAK, Institute for Social Studies, Science and Research Centre, Koper; Danica ŠANTIĆ, Department of Geography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Dragan UMEK, Department of Humanities, University of Trieste

ADVISORY BOARD

Mirjana BOBIĆ, Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade; Mirjana DEVEDŽIĆ, Department of Demography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Mirko GRČIĆ, Department of Geography, Faculty of Geography, University of Belgrade; Goran PENEV, Centre for Demographic Research, Institute of Social Sciences, Belgrade; Gordana VOJKOVIĆ, Department of Demography, Faculty of Geography, University of Belgrade

LAYOUT AND DESIGN

Branko PROTIĆ, University of Belgrade - Faculty of Geography

Printed by:

Grafika Galeb d.o.o, Belgrade

Address:

Demografija
University of Belgrade – Faculty of Geography
Studentski trg III/3, 11000 Belgrade,
Republic of Serbia

Circulation:

200

Contact info:

Tel: +381 (0)11 2637421
e-mail: demography.editor@gef.bg.ac.rs
demography.editor@gmail.com
URL: <http://demografija.gef.bg.ac.rs/>

Demografija is issued annually. The opinions of the authors do not necessarily reflect the viewpoint of the Editorial Board.

The journal is indexed in:

- **DOAJ** (Directory of Open Access Journals, Lund)
- **CEEOL** (Central and Eastern European Online Library, Frankfurt am Main)
- **SCIndeks** (Serbian Citation Index, Belgrade)

The Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia provides financial support for the printing of the journal.

The articles are licensed under a *Creative Commons Attribution - Non Commercial - No Derivatives 4.0 International* (CC BY-NC-ND 4.0).

SADRŽAJ

ČLANCI

- Milica SOLAREVIĆ, Milena SEKULIĆ, Bojan ĐERČAN, Tamara LUKIĆ*
9 **Starenje stanovništva kao izazov održivosti slovačkih naselja i slovačke etničke grupe u Vojvodini**
- Luca SALVATI, Ilaria ZAMBON*
31 **Preispitivanje “hipoteze suburbanog fertiliteta”: demografske implikacije i teritorijalne posledice**
- Petar VASIĆ*
53 **Lokalna samouprava i politika prema rađanju – analiza demografskih i socioekonomskih pokazatelja**
- Vesna MILETIĆ-STEPANOVIĆ, Vladimir POPOVIĆ*
77 **Problemi proizvodnje prostora i socio-prostornog razvoja ruralnih naselja Grada Zaječara**
- Marija ANĐELKOVIĆ STOILKOVIĆ*
103 **Zastupljenost demografskih problema pograničnog prostora Republike Srbije u javnim politikama**

PRIKAZI

- Aleksandar KNEŽEVIĆ*
121 **U susret regionalnoj depopulaciji u Srbiji**
- Danica ŠANTIĆ*
124 **Istraživanje stavova i namera stanovništva o preseljavanju i utvrđivanje uticaja migracija na demografsko starenje u četiri jedinice lokalne samouprave, u cilju formulisanja preporuka za kreiranje mera populacione politike**
- Danica ĐURKIN*
127 **Naselja Zmijanja: antropogeografska proučavanja**

OSVRTI, BELEŠKE I KOMENTARI

- Damjan BAKIĆ*
133 **Konferencija: “Demografski rizici XXI veka”**
- Natalija MIRIĆ*
137 **Konferencija: “Demografski aspekti ljudskog blagostanja”**
- Danica ŠANTIĆ*
139 **Projekat: “Istraživački centar za migracije, integraciju i upravljanje migracionim fenomenima” (MIGREC)**
- Natalija MIRIĆ*
140 **Letnja škola longitudinalnih i istraživanja životnog ciklusa (SLLS)**
- Nevena RADIĆ*
142 **Letnja škola o Migracijama u organizaciji Međunarodnog centra za razvoj migracionih politika (ICMPD)**

DODACI

- 146 **Beleške o autorima**
- 151 **Politika časopisa**

CONTENTS

ARTICLES

- Milica SOLAREVIĆ, Milena SEKULIĆ, Bojan ĐERČAN, Tamara LUKIĆ*
9 **Ageing of Population as the Challenge of Sustainability of Slovak Settlements and Slovak Ethnic Groups in Vojvodina**
- Luca SALVATI, Ilaria ZAMBON*
31 **Unraveling the “Suburban Fertility Hypothesis”: Demographic Implications and Territorial Consequences**
- Petar VASIĆ*
53 **Local Governments and Fertility Policy – Demographic and Socioeconomic Indicators Analysis**
- Vesna MILETIĆ-STEPANOVIĆ, Vladimir POPOVIĆ*
77 **The Problem of Production of Space and Socio-Spatial Development of the Rural Settlements of the City of Zaječar**
- Marija ANĐELKOVIĆ STOILKOVIĆ*
103 **Representation of the Demographic Problems of Serbian Border Region in Public Policy**

BOOK REVIEWS

- Aleksandar KNEŽEVIĆ*
121 **Towards regional depopulation in Serbia**
- Danica ŠANTIĆ*
124 **Investigating Attitudes and Intentions of the Population in Relation to Migration and Determining the Impact of Migration on Demographic Aging in Four Local Government Units, with the Purpose of Formulating a Recommendation for Creating Population Policy Measures**
- Danica ĐURKIN*
127 **Settlements of the Zmijanje: Anthropogeographical Study**

REVIEWS, NOTES AND COMMENTS

- Damjan BAKIĆ*
133 **Conference: “The Demographic Risks of the XXI Century”**
- Natalija MIRIĆ*
137 **Conference: “Demographic Aspects of Human Wellbeing”**
- Danica ŠANTIĆ*
139 **Project: “Migration, Integration and Governance Research Centre” (MIGREC)**
- Natalija MIRIĆ*
140 **Summer School on Longitudinal and Life Course Research (SLLS)**
- Nevena RADIĆ*
142 **Summer School on Migration Implemented by the International Centre for Migration Policy Development (ICMPD)**

ADDITIONAL INFORMATION

- 147 **Notes on the Authors**
- 159 **Journal Policy**

Originalni naučni rad

Primljen: 27.02.2019.
Prihvaćen: 12.06.2019.

UDK:314:612.67(=1:437.6)(497.113)
doi: 10.5937/demografija19160095

STARENJE STANOVNIŠTVA KAO IZAZOV ODRŽIVOSTI SLOVAČKIH NASELJA I SLOVAČKE ETNIČKE GRUPE U VOJVODINI

Milica SOLAREVIĆ, Milena SEKULIĆ, Bojan ĐERČAN, Tamara LUKIĆ

Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet u Novom Sadu, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo, Novi Sad. e-mail: milica.solarevic@dgt.uns.ac.rs

Sažetak: Tokom 17. veka slovačko stanovništvo počinje da migrira iz svoje matice ka jugu, i na jugoistok Panonske nizije. Naselili su se u Vojvodini, a naselja u kojima su Slovaci i danas najbrojniji, jesu Kovačica i Bački Petrovac. Udeo slovačke etničke grupe u Vojvodini raste do polovine 20. veka, nakon čega je primetan osetan pad, pogotovo prema poslednja dva popisa. Nizak fertilitet i migracije mladog stanovništva odrazili su se na promenu starosne strukture, koja dugoročno predstavlja ključni izazov održivosti ove etničke grupe u Vojvodini, na čemu su bazirani cilj i zadatak rada. U fokusu rada je starenje slovačkog stanovništva, analizirano na osnovu polno-starosne strukture, prosečne starosti, indeksa starenja, koeficijenta starosti, koeficijenta starosne zavisnosti i tipologije starosne strukture. Komparativnom analizom obuhvaćen je period od Popisa 1971. godine i utvrđeno je da je stanovništvo Bačkog Petrovca i Kovačice prešlo iz stadijuma praga demografske starosti do duboke i najdublje demografske starosti. Ova dva naselja predstavljaju matice Slovaka u Vojvodini i naselja njihove najveće koncentracije, stoga se očekuje da će trendovi u drugim naseljima, sa nižim udelom slovačkog stanovništva, biti samo još nepovoljniji. Rezultati su upotpunjeni demografskim projekcijama ove etničke grupe na nivou Vojvodine, urađenim u softveru DemProj Spectrum v5.47. Prema dosadašnjim trendovima i projekcijama, Slovačka etnička grupa ima neke od najnepovoljnijih pokazatelja starosti, koji bi mogli dovesti do pada ukupnog broja ove populacije za preko 30% do polovine 21. veka, čime se dovodi u pitanje održivosti na ovim prostorima.

Ključne reči: starenje stanovništva, Slovaci, Bački Petrovac, Kovačica, Vojvodina.

Abstract: During the 17th century, the Slovak population began migrating from its motherland to the south and to the southeast of the Pannonian Plain. They settled in Vojvodina, and the settlements in which the Slovaks are still the most numerous are Kovačica and Bački Petrovac. The share of the Slovak ethnic group in Vojvodina grew until the mid-20th century, after which a noticeable decline was observed, especially in the last two censuses. The low fertility and migration of the young population reflected the change in the age structure, which in the long run is a key challenge for the sustainability of this ethnic group in Vojvodina, on which fact the goal and task of this paper are based. The focus of the paper is the ageing of the Slovak population, analyzed on the basis of age-sex structure, average age, ageing index, age ratio, age dependency

ratio and age structure typology. The comparative analysis covered the period since the census in 1971 and it was established that the population of Bački Petrovac and Kovačica was shifting from the stage of the threshold of demographic ageing towards deep and deepest demographic ageing. These two settlements represent the anchors of the Slovaks in Vojvodina and the settlements of their largest concentration, so it is expected that the trends in other settlements, with a smaller share of the Slovak population, will only be even more unfavourable. The results are complemented by the demographic projections of this ethnic group at the level of Vojvodina, obtained in the DemProj Spectrum v5.47 software. According to the current trends and projections, the Slovak ethnic group has some of the most unfavourable age indicators, which could lead to a decline in the total number of this population by more than 30% by the middle of the 21st century, thus endangering its sustainability in this region.

Keywords: ageing population, Slovaks, Bački Petrovac, Kovačica, Vojvodina.

UVOD

Istorijski nizak fertilitet u Evropi i u mnogim delovima sveta, sa jedne strane, civilizacijski procesi koji vode ka trijumfu zdravstvenih, socijalnih, ekonomskih mera i produžuju ljudski vek, sa druge strane, doveli su do dubokih i dugoročnih promena starosne strukture, ističe se u studiji Ujedinjenih nacija World Population Prospects – The 2017 Revision, Key findings and advance tables (kao što je citirano u Solarević & Pavlović, 2018). Prema istoj studiji, starenje stanovništva predstavlja civilizacijski trijumf, ali i jedan od najvećih izazova čovečanstva, kao univerzalan proces, bez presedana (kao što je citirano u Suzman & Harper, 2013).

Transformacija starosne strukture i starenje stanovništva prisutno je u svim društvima koja se nalaze u završnoj fazi demografske tranzicije (Raduški, 2015). Udeo ljudi starijih od 65 godina u Srbiji, od 19,6%, među najvišim je u svetu (Republički zavod za statistiku, 2018). Sve etničke grupe u Srbiji pokazuju karakteristike starenja, većeg ili manjeg intenziteta, a njihova prostorna distribucija može imati važnu ulogu u budućoj održivosti. Slovačka etnička grupa je većinski koncentrisana u Autonomnoj Pokrajini Vojvodini, čiji pripadnici čine apsolutnu većinu u nekoliko naselja, koja na taj način predstavljaju centralna mesta etnodemografske održivosti Slovaka u Srbiji. Popisi u 21. veku beleže homogenizaciju faktora koji oblikuju demografske trendove u Vojvodini. Slovačku etničku grupu u Vojvodini karakterišu i tradicionalno niske reproduktivne norme, pa se opadajući trendovi očekuju i u budućnosti (Solarević, 2017).

U susjednoj Mađarskoj, slovačka etnička grupa čini najstariju etničku grupu, odnosno prosečna starost Slovaka u Mađarskoj je najviša i sa značajnom razlikom u odnosu na ostale etničke grupe, uključujući i Mađare (Sik & Örkény, 2011). Istovremeno, u studijama i projekcijama koje su

rađene za matičnu državu, odnosno stanovništvo u Republici Slovačkoj, ističe se da je starenje, uz pad broja stanovnika, najvažnija karakteristika budućeg demografskog razvoja ove države i svih etničkih grupa koje u njoj žive, pre svega Slovaka. U svim varijantama projekcija (do 2050. godine), indeks starenja pokazuje rast, čak i do pet puta više u odnosu na popise početkom 21. veka (Vaňo, Jurčová & Mészáros, 2002). U proseku oko dva stanovnika starija od 65 godina će „dolaziti“ na jednog stanovnika starosti 17 godina i manje, a prema Bartosovic i saradnicima (Bartosevic et al., 2017), u 2060. godini svaki treći stanovnik Slovačke biće stariji od 65 godina.

Po ugledu na ostale evropske države, Vlada Srbije usvojila je 2005. godine Nacionalnu strategiju o starenju 2006-2015 (Službeni glasnik, 2005). U skladu sa Madridskim akcionim planom za starenje (MIPAA) (United Nations, 2002) i Regionalnom implementacionom strategijom (RIS) (ECE/AC.23/2002/2/6 2002) Srbija aktivno radi na unapređenju solidarnosti i podsticanju učešća, nediskriminacije i socijalne inkluzije starijih osoba, što je istovremeno i u skladu sa ciljevima koje je Evropska unija definisala do 2022. godine.

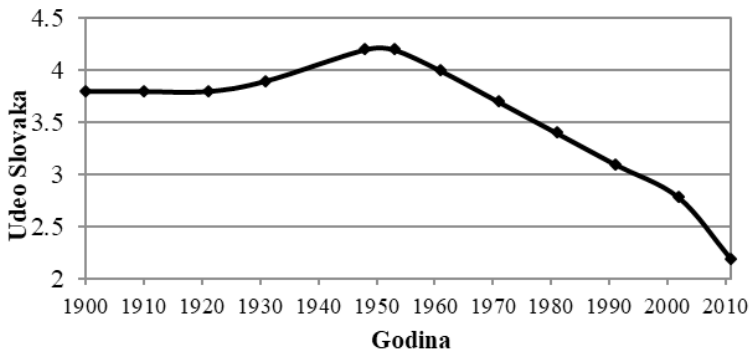
ISTORIJSKO-DEMOGRAFSKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Tokom 17. veka, usled ekonomskih i (često) verskih prilika, mnogobrojne slovačke porodice iz Slovačke počinju da migriraju i sele se u južnije predele Ugarske i na jugoistok Panonske nizije. Prve slovačke porodice doseljavaju se u Banat 1784. godine, a prvo naselje u Vojvodini formirali su na aluvijalnoj ravni reke Begej iste godine, nazvano Slovački Bajdanj, u blizini današnjeg Zrenjanina. Njihove najveće naseobine bile su sadašnja naselja Aradac i Ečka. Usled teških uslova za život, menjaju mesto prebivališta, sele se često, a saznajući za povoljnije uslove života u Vojnoj granici, veći broj slovačkih porodica iz Ečke 1802. godine podnosi molbu Ferdinandu I za preseljenje u pustaru Kovačicu. Ne čekajući zvanično odobrenje koje je stiglo tek januara 1803. godine, brojne porodice su se odmah preselile. Doseljenici su sa sobom doveli svog popa i učitelja, zajednički sagradili objekat koji je bio podeljen na molitveni dom i školu, podigli sebi kuće i uspešno organizovali život u novoj sredini. Godine 1806. Slovaci naseljavaju Padinu, naselje koje je i u savremeno doba većinski naseljeno slovačkim stanovništvom (Bajić, 1988; Ivkov, Bubalo-Živković & Kovačević, 2006; Ćurčić, 2007). Dolaskom u Vojnu granicu doseljenici su besplatno dobili obradivo zemljište, građevinsko zemljište sa baštama, pašnjake, napuštene vinograde (Ćurčić, 2007).

U Bačkoj je prvo značajnije naselje Slovaka formirano krajem 18. veka, Bački Petrovac. Na pragu druge polovine 19. veka Petrovac je postao centar intelektualaca, koji su se zalagali protiv nadolazećeg širenja mađarizacije u

Ugarskoj i time je Petrovac postao poznat kao najtvrđi bedem Slovačkog jezika i kulture u Ugarskoj. U Petrovcu je 1845. osnovana i Slovačka biblioteka kao prva javna ustanova ovakvog tipa na ovim prostorima. Počinju da se osnivaju i druga udruženja građana, a tokom 20. veka demografski i privredni razvoj slovačkih naselja, kao i u svim ostalim naseljima, remetili su i prekidali ratovi, ali su ova dva naselja ostala centri Slovaka i njihove kulture u Vojvodini (Solarević, 2010).

Grafikon 1. Udeo slovačke etničke grupe u ukupnom stanovništvu u Vojvodini 1900-2011.

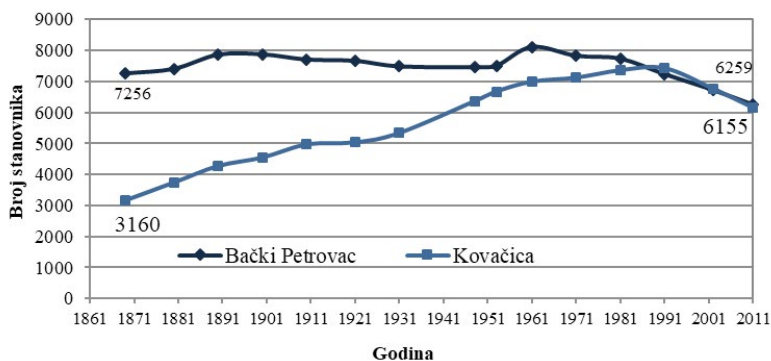
Izvor: Kicošev & Njegovan, 2013, Republički zavod za statistiku 2003; 2012.

Na osnovu grafikona 1 jasno se uočava da udeo slovačke etničke grupe u Vojvodini raste do polovine 20. veka, nakon čega je primetan osetan pad, pogotovo prema poslednja dva popisa. Prema poslednjem popisu, odnosno Popisu 2011. godine, udeo Slovaka iznosio je svega 2,19%, što je prepolovljenje u odnosu na maksimalan udeo.

Prema poslednja dva popisa u Bačkoj živi oko 50% ukupnog broja Slovaka, u Banatu oko 30% i u Sremu oko 20%, pri čemu u svega 12 naselja u Vojvodini slovačka etnička grupa čini većinsko stanovništvo. Među tim naseljima Bački Petrovac i Kovačica su najveća naselja i centri opština (Republički zavod za statistiku, 2003; 2012; Ivkov, Bubalo-Živković & Kovačević, 2006).

U najvećoj meri ova etnička grupa koncentrisana je u Južnobačkoj i Južnobanatskoj oblasti, što ukazuje na prostornu polarizaciju, s obzirom da samo u dve oblasti živi preko tri četvrtine (76,4%) ukupnog broja Slovaka sa teritorije Vojvodine. Uprkos negativnim trendovima u demografskom razvitku, zadržali su etničku većinu u dve opštine: apsolutnu u Bačkom Petrovcu (65,4%) i relativnu u Kovačici (41,8%) u kojima je koncentrisano 38,5% ukupnog broja Slovaka u Vojvodini, a znatan udeo Slovaka živi i u Baču (19,8%) (Republički zavod za statistiku, 2012; Solarević, 2017).

Grafikon 2. Promena broja stanovnika u Bačkom Petrovcu i Kovačici 1869-2011. godine

Izvor: Bukurov & Hrčan, 1976.; Bajić, 1988.; Republički zavod za statistiku 2002; 2011.

Od kako se u kontinuitetu popisuje stanovništvo na prostoru Vojvodine, od 1869. godine, uočava se da su ova dva naselja od dvostruko različitog došla do skoro potpuno istog broja stanovnika. Bački Petrovac pokazuje stabilnost u kretanju broja stanovnika, sve do 1981. godine, do kada Kovačica beleži kontinuiran rast, a nakon toga trendovi se poklapaju, kao i sami brojevi. U poslednjem međupopisnom periodu primetan je najveći pad broja stanovnika, koji će se, prema podacima vitalne statistike nastaviti. Prema Projekcijama M. Solarević (2017) slovačka etnička grupa će zabeležiti pad sa ukupno 50.321 lica u Vojvodini prema poslednjem popisu (2011) na 32.406 lica u 2050. godini, odnosno pad za čak 36%.

Navedeni nepovoljni demografski trendovi i prostorni okviri predstavljaju polaznu osnovu za dublju analizu demografskog starenja kao najvećeg izazova za održivost ove, populaciono male, ali etnodemografski važne etničke grupe na prostoru Vojvodine, o čemu govore naredna poglavlja.

METODOLOŠKA OBJAŠNENJA I NAPOMENE

Metodologija istraživanja bazirana je na demografskom i komparativnom metodu obrade popisnih podataka Republičkog zavoda za statistiku, za naselja Kovačica i Bački Petrovac u periodu od 1971. do 2011. godine. Popis iz 1961. godine ne daje podatke starosne strukture prema polu, stoga je izostavljen. Ova dva naselja spadaju u najstarija naselja Slovaka u Vojvodini, pa tako i u Srbiji. Na ovim prostorima slovačko stanovništvo živi više od dve stotine godina, grupisano u manjim naseljima i opštinama, formirajući značajniji udeo u ukupnoj populaciji i čuvajući etnodemografske odlike.

Razlog odabira ovih naselja je upravo zbog toga metodološki opravdan, imajući u vidu i kvantitativnu, ali i kvalitativnu komponentu. Bački Petrovac (Matica Slovaka u Vojvodini) i Kovačica predstavljaju etničke, kulturne, prosvetne i religijske centre Slovaka u Vojvodini, u Bačkoj i Banatu, dok iz Srema, kao treće regionalne celine, nije uzeto naselje. Razlog leži u tome što su naselja u Sremu formirana nakon unutrašnjih migracija i posle doseljavanja Slovaka na jugoistok Panonske nizije (Ivkov, Bubalo-Živković & Kovačević, 2006). U Sremu nije formirano naselje sa većinskim udelom Slovaka i naselja se nisu formirala kao značajniji centri ove etničke grupe, a u određenoj meri je i asimilacija bila prisutnija. Demografska situacija u odabranim naseljima, direktno, ali i na posredne načine utiče, pre svega na ostala opštinska naselja, većinski ruralna područja, njihovu održivost, a istovremeno se dugoročno odražava na celokupnu etnodemografsku sliku, folklorno nasleđe, jezik i kulturu Slovaka na ovim prostorima.

Etničkom identitetu se posvećuje velika pažnja u mnogim teorijskim i javnim raspravama od druge polovine 20. veka i kako ističu Knežević i Radić (Knežević & Radić, 2016), etnički i socijalni pluralizam modernih društava, uz sve masovnije migracione tokove, mogao bi se negativno odraziti na etnodemografsku diferencijaciju, zbog čega se nameće potreba za kvantitativnim istraživanjima demografskih karakteristika stanovništva, a prema etničkim obeležjima. Isti autori skreću pažnju na potrebu preispitivanja metodoloških rešenja statističke evidencije prema etničkim obeležjima. U Srbiji se karakteristike etničke strukture prate na osnovu popisnih podataka, ali uz oprez zbog nedostatka kontinuiteta prouzrokovanog metodološkim promenama prilikom popisivanja (statističke klasifikacije, modaliteti, odredbe Ustava) i svakako, usled promene političke situacije i diskursa. Broj parametara koje je moguće analizirati prema etničkim obeležjima se menjao kroz popise, kao i njihova dostupnost na administrativnim nivoima, ali svakako, da popisni podaci jesu polazna osnova za kompleksniju etnodemografsku analizu jedne etničke grupe, pogotovo na onim prostorima gde je ta etnička grupa većinski koncentrisana.

U posmatranom periodu (1971–2011) analiza obuhvata polnostarosnu strukturu, prosečnu starost, indeks starenja, koeficijent starosti, koeficijent starosne zavisnosti i tipologiju starosne strukture prema modelu Gorana Peneva. U skladu sa ciljem i zadatkom rada, analiza sadrži i projekcije osnovnih pokazatelja starenja slovačke etničke grupe u Vojvodini do 2050. godine. Pretpostavke o mortalitetu bazirane su na dosadašnjim trendovima, a prema United Nations Population country - specific model life table, a sve to u uslovima uravnoteženog migracionog salda do kraja pretpostavljenog perioda.

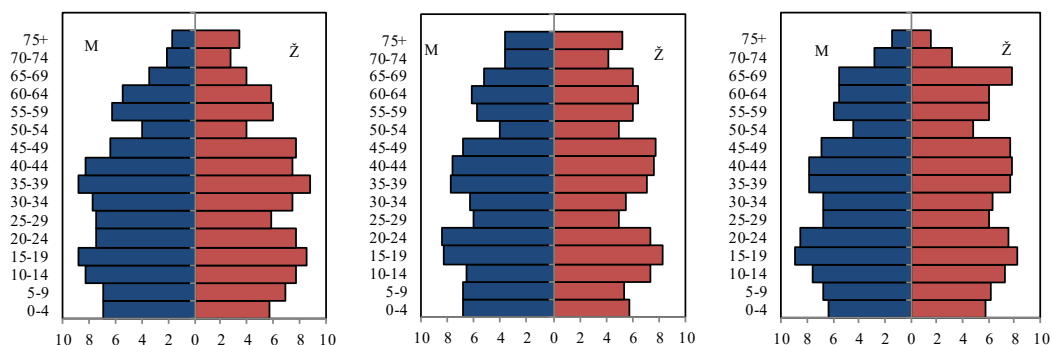
Za obradu podataka i izradu projekcija korišćen je softverski paket Spectrum v5.47, modul DemProj. Izdvojene su one komponente koje su najvažnije za buduću i pre svega održiv demografski razvoj slovačke etničke grupe na prostoru Vojvodine.

REZULTATI

Polno-starosna struktura

Struktura stanovništva prema polu i starosti je njegova biološka karakteristika od koje zavisi čitav niz demografskih procesa i svojstava, jer određene starosne grupe predstavljaju nosice značajnih procesa u društvu (reprodukcija, privredne i uslužne delatnosti i slično). Za posmatrani period izabrana je analiza ove strukture u tri vremenske tačke, 1971., 1991. i 2011. godine.

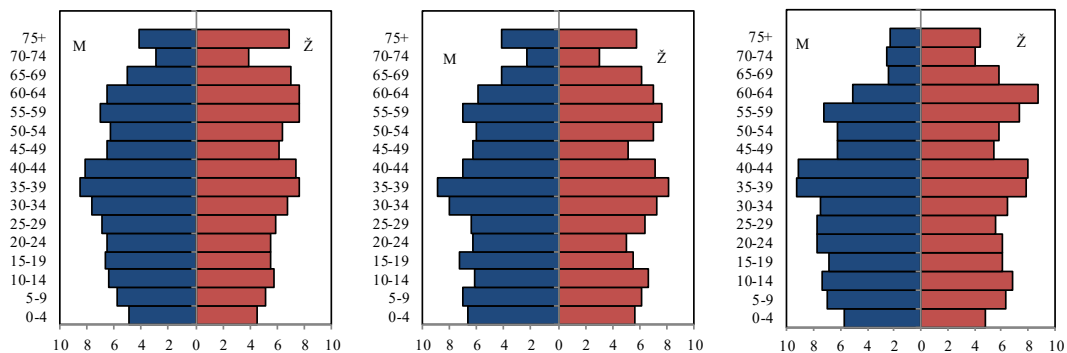
Grafikon 3. Polno-starosna piramida Bačkog Petrovca (a); Kovačice (b) i slovačke etničke grupe u Vojvodini (c) 1971. godine

Izvor: Savezni zavod za statistiku, 1971 (a, b); 1974. (c)

Imajući u vidu da pravilan oblik podrazumeva progresivni tip piramide, jasno se uočava na grafikonima da je stanovništvo Bačkog Petrovca i Kovačice već 1971. godine imalo odlike demografskog „bureta“ (grafikon 3; a i b). Naime, oba naselja imaju regresivni tip stanovništva, sa deformacijama nastalim kao posledica gubitka stanovništva u dva svetska rata. Istovremeno se uočava podudarnost sa polno-starosnom strukturom slovačke etničke grupe u Vojvodini, pogotovo u odnosu na Kovačicu (grafikon 3; b), a sa vidnom razlikom u odnosu na Bački Petrovac u najstarijim kategorijama.

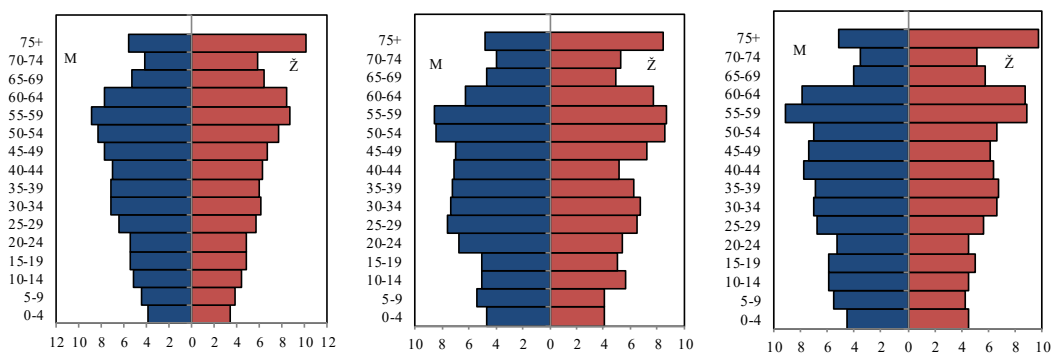
Grafikon 4. Polno-starosna piramida Bačkog Petrovca (a); Kovačice (b) i slovačke etničke grupe u Vojvodini (c) 1991. godine

Izvor: Savezni zavod za statistiku, 1991.

Popis 1991. godine doneo je nastavak trendova i još izraženiji uticaj starenja na polno-starosnu strukturu i još više potvrdio zavisnost polno-starosne strukture slovačke etničke grupe u Vojvodini od trendova u naseljima Bački Petrovac i Kovačica (grafikon 4; a, b i c). Posebno veliki udeo najstarijih kategorija stanovništva u oba naselja odrazio se u međupopisnim periodima i doveo do ujednačavanja izgleda sve tri piramide, i dalje sa prisutnom većom zavisnošću od trendova populacije u Kovačici.

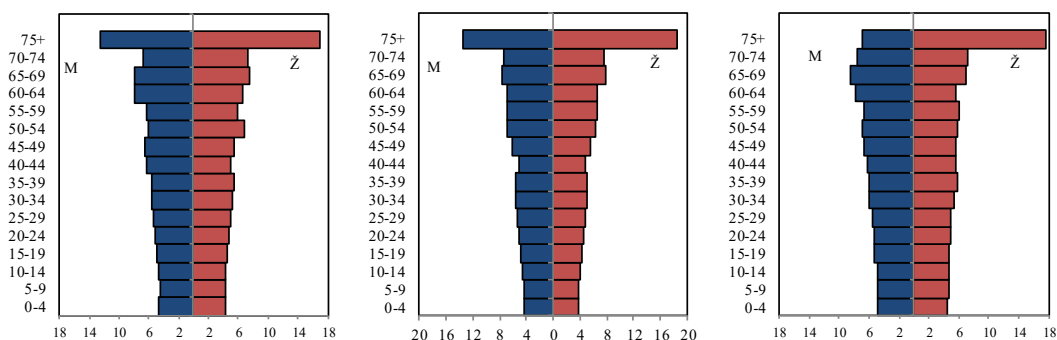
Grafikon 5. Polno-starosna piramida Bačkog Petrovca (a); Kovačice (b) i slovačke etničke grupe u Vojvodini (c) 2011. godine

Izvor: Republički zavod za statistiku, 2012.

Na grafikonu 5 (a, b i c) uočava se da su posmatrana naselja poprimila veoma sličan oblik piramide, što se još više odrazilo na polno-starosnu strukturu slovačke populacije u Vojvodini, koja je prema poslednjem popisu imala izgled obrnute piramide, što je najnepovoljnija situacija od početka posmatranog perioda. Najmanji udeo imaju najmlađe starosne grupe i to će se odraziti negativno na sve demografske, ali i socio-ekonsomske aspekte razvoja i opstanka ove populacije na prostoru Vojvodine, samim tim i Srbije. Moglo bi se čak reći da ova dva naselja imaju donekle povoljniju starosnu strukturu prema poslednjem popisu u odnosu na sve pripadnike svoje etničke grupe. Svakako, ova dva naselja su centri opština, sa razvijenijom privredom i boljim uslovima za život u odnosu na neka manja slovačka naselja u Vojvodini, pa je to razlog povoljnijih trendova (migracije mladog stanovništva manje prisutne), ali ne i dugoročno posmatrano.

Grafikon 6. Polno-starosna piramida Bačkog Petrovca (a); Kovačice (b) i slovačke etničke grupe u Vojvodini (c) 2050. godine

Izvor: Autor na osnovu DemProj Spectrum v5.47 i Republičkog zavoda za statistiku, 2012; 2012a

Na osnovu projekcija prikazanih na grafikonu 6 (a, b i c), uočava se prethodno pretpostavljeno i očekivano potpuno ujednačavanje trendova u promenama starosne strukture, pri čemu je Kovačica zadržala nepovoljniju strukturu posmatranu i po polu (udeo ženskog stanovništva preko 75 godina). Do polovine veka etnodemografska održivost slovačke etničke grupe u Vojvodini biće veoma ugrožena, a naselja Bački Petrovac i Kovačica imaće presudnu ulogu u ovoj kvantitativnoj korelaciji. Istovremeno, na osnovu prethodno istaknutog kulturološkog značaja ovih naselja za Slovake u Vojvodini i Srbiji, može se pretpostaviti da će njihovi nepovoljni trendovi imati krajnje nepovoljan doprinos i uticaj na slovačku populaciju u Vojvodini. Na ovom mestu je važno skrenuti pažnju na veliko odstupanje u

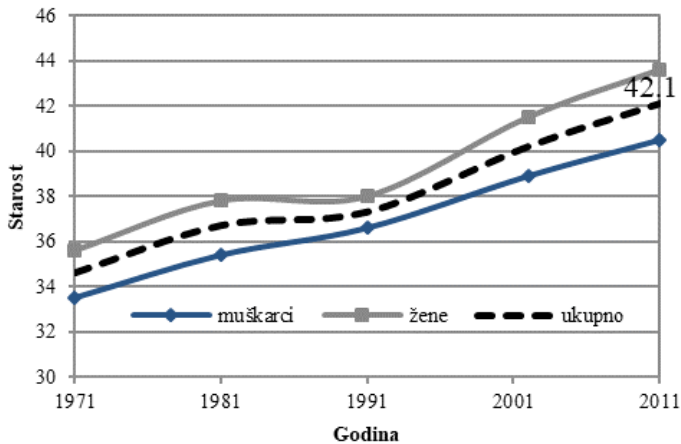
izgledu piramida za kategoriju preko 75 godina, što je rezultat metodološke postavke (sve piramide sa istim kategorijama), ali je jasno da se radi o povećanju udela, ne samo starog, nego i ostarelog stanovništva (preko 80 godina), odnosno o posledici povećanja očekivanog trajanja života u oba naselja, pa tako i za ukupnu slovačku populaciju.

Prosečna starost

Analizirajući naselja i opštine Bački Petrovac i Kovačica od 1961. do 2002. godine, Solarević i saradnici (Solarevic et al, 2012) su istakli da ovu populaciju, kao i druge etničke grupe na prostoru Vojvodine i Srbije, karakterišu migracije mladog stanovništva, niske stope fertiliteta, porast očekivanog trajanja života, povećanje udela populacije starije od 65 godine, pa samim tim i povećanje prosečne starosti populacije.

Na osnovu grafikona 7 uočavaju se znatne razlike na početku perioda, odnosno starije stanovništvo u Bačkom Petrovcu, blizu 38 godina, dok je stanovništvo Kovačice tada bilo u proseku staro oko 35 godina. Dakle, intenzitet starenja je bio brži i veći u Kovačici, dok je u Bačkom Petrovcu bio ujednačen u prvim decenijama, nakon čega je usledio i pad prosečne starosti i potom konstantan porast nakon Popisa 1991. godine.

Grafikon 7. Prosečna starost stanovništva Bačkog Petrovca 1971-2011. godine

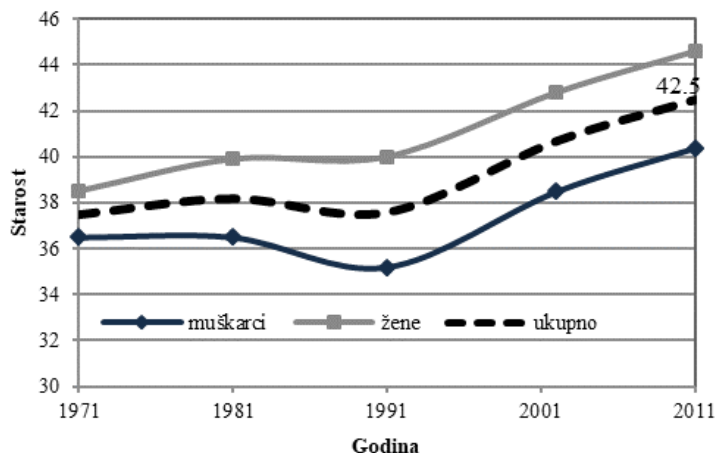

Izvor: Solarević, 2010; Republički zavod za statistiku, 2012.

Razlike po polu su uočljivije u Bačkom Petrovcu i svakako, više su u odnosu na Kovačicu u proseku za oko dve godine. Prema poslednjem popisu, oba naselja su oko republičkog proseka (42,2 godine). Međutim, ako se ova dva naselja uporede sa ukupnom populacijom Slovaka u Vojvodini, uočava

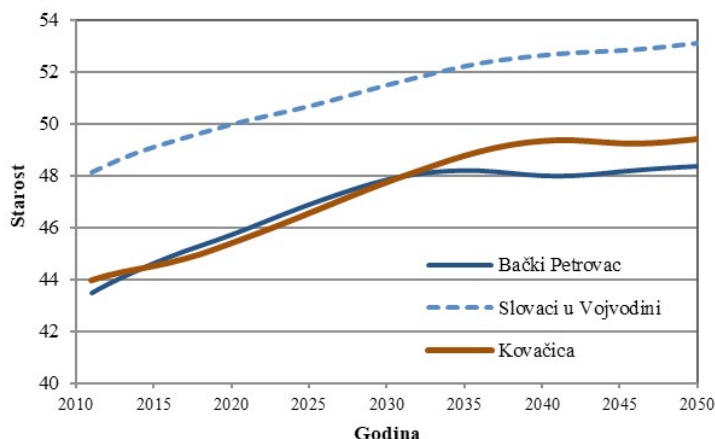
se da ova dva naselja imaju znatno povoljniju demografsku situaciju, jer je prosečna starost Slovaka po poslednjem popisu iznosila preko 48 godina (grafikon 9). Slovačka etnička agrupa spada među najstarije u Vojvodini.

Grafikon 8. Prosečna starost stanovništva Kovačice 1971-2011. godine

Izvor: Solarević, 2010; Republički zavod za statistiku, 2012.

Grafikon 9. Projekcije prosečne starosti stanovništva Bačkog Petrovac, Kovačice i slovačke etničke grupe u Vojvodini do 2050. godine

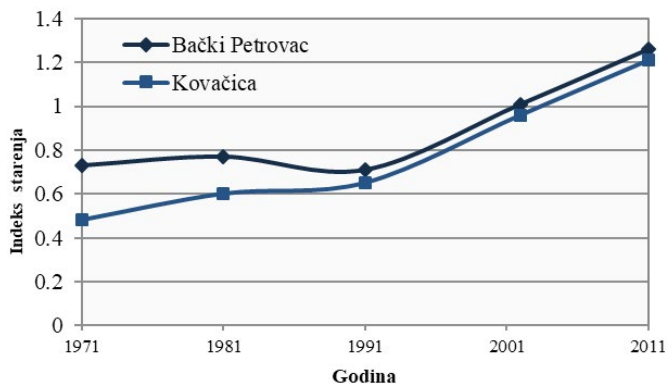
Izvor: Autori na osnovu DemProj Spectrum v5.47 i Republičkog zavoda za statistiku, 2012; 2012a

Prema projekcijama (grafikon 9) do polovine veka prosečna starost slovačke etničke grupe iznosiće preko 53 godine, što je među najnepovoljnijim trendovima u Evropi i svetu. Ovakvo stanje upućuje na to da je proces demografskog starenja Slovaka počeo znatno ranije u odnosu na druge etničke grupe i da su vrednosti osnovnih pokazatelja starenja odavno premašile kritične granične vrednosti. Istovremeno, uočavaju se znatno niže vrednosti prosečne starosti za odabrana naselja, pri čemu će prosečna starost u Bačkom Petrovcu polovinom veka dostići nivo prosečne starosti ukupne slovačke populacije u Vojvodini, dok će Kovačica biti malo iznad. Dakle, u kontekstu održivosti Slovaka u Vojvodini, potvrđeno je da demografski trendovi odabranih naselja mogu imati veoma važnu ulogu i treba ih postaviti kao centralne etnodemografske održivosti ove etničke grupe. Važno je napomenuti da su niže vrednosti u ovim naseljima rezultat njihove administrativne i ekonomske uloge kao centara istoimenih opština, a da je situacija u okolnim naseljima nepovoljnija. Svakako, bez obzira na razlike, činjenica je da stanovništvo gravitira ka ovim naseljima i da se promene odražavaju na ukupnu populaciju Slovaku i kvantitativno i kvalitativno.

Indeks starenja

Analiza indeksa starenja (grafikon 10) jasno pokazuje da su granične vrednosti premašene još na početku posmatranog perioda, odnosno da su još 1971. godine prešle 40% (0,4). Od tada vrednosti nisu padale ispod 0,50 odnosno vrednost starijih od 60 godina je konstantno rasla, a izrazito povećanje uočava se između dva poslednja popisa.

Grafikon 10. Indeks starenja stanovništva Bačkog Petrovca i Kovačice 1971-2011. godine

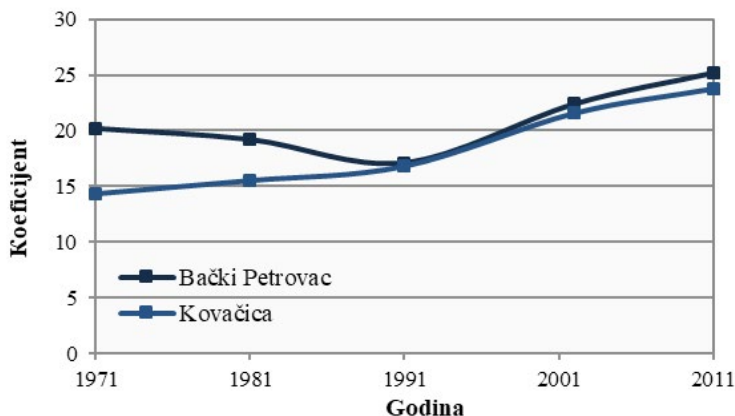
Izvor: Solarević, 2010; Republički zavod za statistiku, 2012.

Popis 2002. godine beleži vrednost oko 1, odnosno 100%, što znači da na jednu osobu do 19 godina „dolazi“ jedna osoba starija od 60 godina, što direktno pogađa sve ostale strukture stanovništva, penzioni sistem, socijalne fondove. Međutim, situacija postaje još nepovoljnija Popisom 2011. godine, koji je pokazao da na jednu mladu osobu u oba posmatrana naselja „dolaze“ 1,2 osobe starije od 60 godina, odnosno 121 i 126 starih osoba naspram 100 mladih osoba.

Koeficijent starosti

Koeficijent starosti uzima u obzir samo odnos pojedinačnih velikih starosnih grupa i ukupnog stanovništva. Kada udeo starih 60 i više godina dostigne vrednost od 12%, smatra se da je stanovništvo počelo stariti (Đurđev, 2001). Na grafikonu 11 uočavamo da oba naselja od početka posmatranog perioda beleže vrednosti više od 12%. Od Popisa 1991. godine dolazi do ujednačavanja trendova, sa minimalno višim vrednostima u Bačkom Petrovcu.

Grafikon 11. Koeficijent starosti stanovništva Bačkog Petrovca i Kovačice 1971-2011. godine

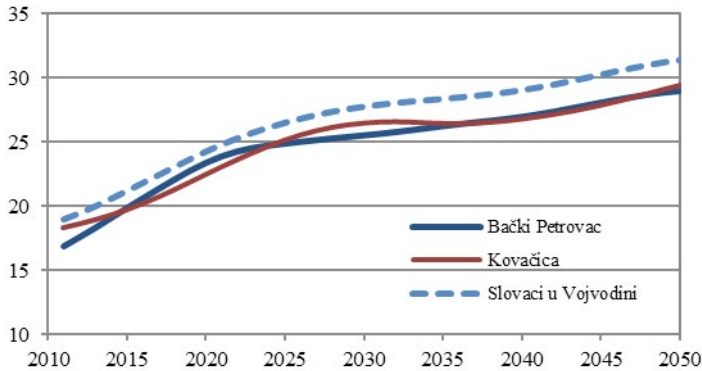

Izvor: Solarević, 2010; Republički zavod za statistiku, 2012.

Posebno treba obratiti pažnju na činjenicu da udeo populacije starije od 60 godina po poslednjem popisu dostiže četvrtinu u Bačkom Petrovcu i nešto manje u Kovačici, što znači da je svaka četvrta osoba u ovim naseljima starija od 60 godina! Istraživački diskurs posvećen starenju stanovništva od početka 21. veka u analize uzima populaciju stariju od 65 godina, umesto do tada, populaciju stariju od 60 godina. U skladu sa porastom očekivanog trajanja života ovakve promene su neminovne i relevantnije

kod ocene demografskog starenja neke populacije. Mnoga istraživanja su čak posvećena samo populaciji starijoj od 85 godina, odnosno takozvanoj „četvrtoj starosnoj dobi“.

Grafikon 12. Projektovane vrednosti udela populacije starije od 65 godina za Bački Petrovac, Kovačica i slovačku etničku grupu u Vojvodini do 2050. godine

Izvor: Autori na osnovu DemProj Spectrum v5.47 i Republičkog zavoda za statistiku, 2012; 2012a

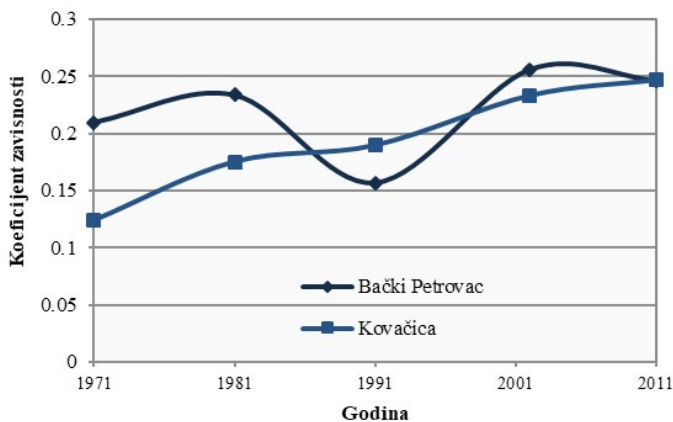
Projekcije (grafikon 12) su pokazale da će udeo ove populacije kontinuirano rasti do polovine 21. veka. Na polovini projektovanog perioda se primeti veoma mala stagnacija ili blaži pad, različitog intenziteta. To je rezultat prirodnih životnih ciklusa i „gomilanja“ populacije starije od 65 godina koja sve duže živi nakon 65 godine i kumulativno povećava udeo, do momenta kada se taj udeo prenese na stopu mortaliteta i tako do naredne generacije.

U skladu sa prethodnim projektovanim trendovima prosečne starosti Slovaka u Vojvodini, očekivano je i da će udeo starijih od 65 godina biti viši u odnosu na oba posmatrana naselja, pri čemu dostiže vrednosti od preko 30% polovinom veka. Pred sam kraj perioda vrednosti sve tri linije se skoro poklapaju i to potvrđuje zavisnost ukupne populacije Slovaka od trendova u posmatranim naseljima.

Koeficijent starosne zavisnosti

Kovačica od početka perioda beleži niže vrednosti i kontinuiran rast. Bački Petrovac pokazuje više vrednosti na početku, sa osetnim padom u međupopisnom periodu 1981-1991. godine, na šta su uticale migracije (doseljavanje mladog i sredovečnog stanovništva), da bi nakon toga ponovo došlo do velikog porasta (grafikon 13). Prema poslednjem popisu vrednosti su skoro izjednačene, što su pokazali i ostali parametri.

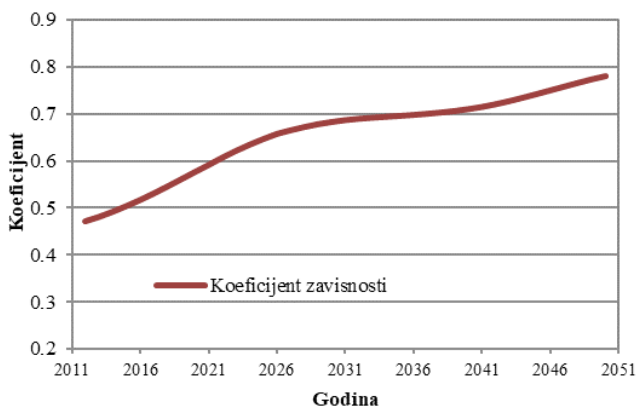
Grafikon 13. Koeficijent starosne zavisnosti stanovništva Bačkog Petrovca i Kovačice 1971-2011. godine

Izvor: Savezni zavod za statistiku; 1971; 1981; 1991; Republički zavod za statistiku, 2002; 2012.

Prema projektovanim vrednostima koeficijenta zavisnosti do 2050. godine (grafikon 14), za ukupnu populaciju slovačke etničke grupe u Vojvodini, uočava se da će nakon Popisa 2011. godine vrednosti konstantno rasti i do polovine veka se približiti vrednosti od skoro 0,80.

Grafikon 14. Projektovane vrednosti koeficijenta zavisnosti za slovačku etničku grupu u Vojvodini do 2050. godine¹

Izvor: Autori na osnovu DemProj Spectrum v5.47 i Republičkog zavoda za statistiku, 2012a

¹ Prva projektovana godina je 2012. (automatski softver ubaci), razlika u odnosu na prethodne grafikone na kojima je prva godina bila 2011.

Ovakvi trendovi svedoče o krajnje nepovoljnim demografskim uslovima za ekonomski i socijalno održiv sistem, što je od velike važnosti za neophodne buduće izmene socijalnih i penzionih fondova.

Tipologija starosne strukture

U radu je primenjena tipologija starosne strukture i ocena stadijuma demografske starosti prema Goranu Penevu. Prema ovoj klasifikaciji sve populacije se prema dostignutoj demografskoj starosti mogu razvrstati u sedam stadijuma, počevši od stadijuma demografske mladosti do stadijuma najdublje demografske starosti i to sagledavanjem više pokazatelja (Penev, 2006).

Tabela 1. Tipologija starosne strukture Bačkog Petrovca i Kovačice, prema Goranu Penevu, 1961-2011.²

Popis	Naselje	Indikatori demografske starosti					Stadijum demografske starosti
		Stanovništva				Indeks starenja	
		Prosečna starost	Do 20 godina	Do 40 godina	60+ godina		
1971	Bač. Petrovac	37,5	28	56,9	20,2	0,73	Demografska starost
	Kovačica	34,6	29,9	60,5	14,4	0,5	Prag demografske starosti
1981	Bač. Petrovac	38,2	25,2	53,4	19,2	0,77	Demografska starost
	Kovačica	36,7	25,8	55	15,8	0,6	Demografska starost
1991	Bač. Petrovac	37,6	23,9	51,8	19,4	0,71	Demografska starost
	Kovačica	37,3	25,7	53,9	18,3	0,7	Demografska starost
2002	Bač. Petrovac	40,7	22,2	47,9	22,4	1,01	Duboka demografska starost
	Kovačica	40,2	22,5	48,4	21,6	0,9	Duboka demografska starost
2011	Bač. Petrovac	42,5	20,21	45,07	25,2	1,26	Najdublja demografska starost
	Kovačica	42,1	19,83	47,03	23,81	1,21	Duboka demografska starost

Izvor: Solarević, 20103; Republički zavod za statistiku, 2012.

Na osnovu tabele 1 uočava se da je stanovništvo Bačkog Petrovca i Kovačice prelazilo iz stadijuma praga demografske starosti do duboke i najdublje demografske starosti. Izvesno je da je još 1971. godine populacija oba naselja izašla iz demografske mladosti i vrlo brzo ušla u sve intenzivnije starenje. Prema poslednjem popisu, naselje Bački Petrovac se nalazilo čak u poslednjoj fazi, odnosno stadijumu najdublje demografske starosti i

² Starosne kategorije su izražene u procentima

³ Model tipologije videti u navedenom izvoru (Solarević, 2010)

takav trend se očekuje i prema narednim popisima, za oba naselja, što je pretpostavljeno i projekcijama nekoliko pokazatelja.

DISKUSIJA

U širem društvenom kontekstu, demografsko starenje i starenje radne snage, nepovoljan odnos ulazećih i izlazećih generacija iz radnog kontingenta, ukazuju da predstoji još veći disbalans. Na ove trendove veliki uticaj imaće starenje i penzionisanje brojnijih baby boom generacija, kao i eventualni produžetak očekivanog trajanja života starih lica (Stojilković & Devedžić, 2010; Stojilković, 2011).

Kako ističe Raduški (2015), koeficijent starosne zavisnosti neizostavan je segment mera socijalne i ekonomske politike, a njegove sve više vrednosti podrazumevaju veće izdatke za socijalno osiguranje, penzione fondove, specifične troškove za zdravstvenu zaštitu, drugačiju strukturu potrošnje.

Prema projekcijama za Slovačku do 2050. godine, budući demografski razvoj doneće mnoge izazove za slovačku etničku grupu u matičnoj državi i u celoj Evropi. Ističe se da društvo u Slovačkoj mora biti spremno za povećanje udela starije populacije (65+), migracije stanovništva i porast tenzija između generacija (Vaňo, Jurčová & Mészáros, 2002). Jedan od načina suočavanja sa izazovima starenja je jačanje međugeneracijske solidarnosti, koja zahteva uključivanje svih generacija u interakciju, razmenu znanja, iskustva i veština, čime se smanjuje međugeneracijski jaz, jača društvena kohezija i povećava socijalna participacija starih (Solarević et al., 2018; Božić et al., 2018). Ovaj segment je važan element etnodemografske održivosti slovačke etničke grupe i slovačkih naselja u Vojvodini, jer su prethodna istraživanja pokazala da Slovaci u Vojvodini pridaju veliki značaj tradiciji, poštovanju starih, porodičnim vezama i da su po pitanju migracija stanovništva i udadbeno-ženidbenih migracija poprilično zatvorena etnička grupa (Ivkov, Bubalo-Živković & Kovačević, 2006). Upravo prostorna distribucija Slovaka u Vojvodini to dodatno potvrđuje i naglašava važnost ova dva naselja za drživost Slovaka u Vojvodini u svakom smislu.

Od različitih trendova na početku perioda, uslovljenih migracijama i ekonomskim trendovima u dve opštine, ova dva naselja kao centri istoimenih opština postali su nosioci razvoja, ali istovremeno i tačke koncentracije slovačke populacije, pogotovo mlađih kategorija. Na taj način ova naselja će prema projekcijama imati malo povoljniju demogarfsku sliku do polovine veka u odnosu na ukupnu slovačku poplaciju, ali će to istovremeno biti krajnje nepovoljno po ruralna okolna područja.

Rezultati upućuju na neophodnost usmeravanja mera populacione politike ka starenju stanovništva, jer je to situacija koja se „dešava sada“ i

to snažno. Međugeneracijskom solidarnošću i povezanošću, kroz mere i sistem podrške smanjila bi se marginalizacija starog i ostarelog stanovništva, približilo staro i mlado stanovništvo, seosko i stanovništvo iz urbanih sredina i samim tim bi funkcionisanje velikog udela populacije bilo lakše. Na ovaj način u većoj meri bi se očuvale etnološke i kulturne vrednosti slovačke etničke grupe, i sačuvala tradicija.

ZAKLJUČAK

Slovačka etnička grupa spada u pet najbrojnijih etničkih grupa u Vojvodini i kvantitativno, a svakako i kvalitativno doprinosi etničkom, etnološkom, društvenom i kulturnom bogatstvu ovih prostora. Sa tradicionalnim niskim natalitetom i fertilitetom, uz asimilaciju, mešovite brakove i homogenizaciju trendova sa ostalim etničkim grupama i ukupnom populacijom u Vojvodini, održivost slovačke etničke grupe je dovedena u pitanje.

Od kada se kontinuirano beleži broj stanovnika u naseljima Vojvodine, od dvostruko različitog broja 1869. godine, ova dva naselja su dostigla gotovo ujednačen broj stanovnika prema poslednjem popisu, koji karakteriše značajan pad. Vrednosti indeksa starenja, koeficijenta starosti, prosečne starosti i kretanje udela populacije starije od 65 godina pokazale su vrednosti više od kritičnih za fenomen starenja. Takva situacija ne može biti održiva u postojećem penzionom sistemu, jer broj penzionera polako premašuje broj zaposlenih, odnosno radno aktivnih. Po većini prikazanih parametara oba naselja u poslednjem periodu prelaze vrednosti proseka za Vojvodinu i Srbiju, a projekcije prosečne starosti i udela populacije starije od 65 godina ukazuju na trendove koji ulaze u sam vrh nepovoljnih trendova u čitavoj Evropi i mnogim regionima van Evrope.

Istraživanje je pokazalo da oba posmatrana naselja imaju u određenoj meri povoljniju starosnu strukturu prema projekcijama do 2050. godine, povoljnije vrednosti prosečne starosti i udela populacije starije od 65 godina, u odnosu na ukupnu populaciju Slovaka u Vojvodini, što je rezultat činjenice da su oba naselja centri opština i spadaju u najveća slovačka naselja, gde su depopulacioni i migracioni trendovi manje nepovoljni u odnosu na manja okolna, pogotovo seoska naselja. U skladu sa tim, a imajući u vidu trendove i u ovim naseljima, koja su na neki način „nosioci“ slovačke etničke grupe u Vojvodini, jasno je da će nepovoljni trendovi starenja imati sve intenzivniji trend i da će dugoročno dovesti, prema projekcijama, do pada ukupne slovačke populacije za preko 30% do polovine veka. Ova dva naselja, sa većinskim slovačkim stanovništvom zaista predstavljaju važne tačke posmatrano kroz pizmu etnodemografske odživosti Slovaka i slovačkih naselja u Vojvodini.

Istraživanja u okviru ovog rada su deo projekta 142-451-2356/2019-03, finansiranog od strane Pokrajinskog sekretarijata za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost Autonomne Pokrajine Vojvodine.

LITERATURA I IZVORI PODATAKA

- Bajić, M. (1988). *Opština Kovačica. Ekonomsko-geografska monografija*. Novi Sad: Prirodno-matematički fakultet, Institut za geografiju, Kovačica: Skupština opštine Kovačica.
- Bartosovic, I., Zacharova, E., Zrubakova, K., Gazikova, E., West, D. J. & Costello, M. M. (2017). Demographic Characteristics of Population Ageing in Slovakia. *Clinical Social Work and Health Intervention*, 8(3), 7-14. DOI 10.22359/cswhi_8_3_01
- Božić, S., Solarević, M., Pivac, T. & Blešić, I. (2018). Kulturna participacija kao vid aktivnog starenja – mogućnosti i predlozi inicijativa. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 167(3), 561-571. <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1867561B>
- Bukurov, B. & Hrćan, P. (1976). *Opština Bački Petrovac. Geografske monografije vojvodanskih opština*. Bački Petrovac: Skupština opštine Bački Petrovac.
- Ćurčić, S. (2007). *Naselja Bačke. Geografske karakteristike*. Novi Sad: Matica srpska, Odeljenje za prirodne nauke.
- Đurđev, B. (2001). *Osnovne tehnike u demografiji*. Novi Sad: Zmajeva biblioteka znanja.
- Ivkov, A., Bubalo-Živković, M. & Kovačević, T. (2006). Etnodemografske karakteristike bračnosti Slovaka u Vojvodini. *Glasnik Srpskog geografskog društva*, 86(1), 115-122. <https://doi.org/10.2298/GSGD0601115I>
- Kicošev, S. & Njegovan, D. (2013). *Razvoj etničke i verske strukture Vojvodine*. Novi Sad: IK „Prometej“ i Malo istorijsko društvo.
- Knežević, A. & Radić, N. (2016). Kategorizacija etničkog identiteta u popisima stanovništva: između teorijskih shvatanja i statističke prakse. *Stanovništvo*, 54(2), 59-81. <https://doi.org/10.2298/STNV161122010K>
- Penev, G. (2006). Stanovništvo po polu i starosti. U: G. Penev (ur.) *Stanovništvo i domaćinstva Republike Srbije prema popisu 2002.godine*. Beograd: Republički zavod za statistiku, Institut društvenih nauka i Društvo demografa Srbije.
- Political Declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing (MIPAA) (2002). New York: United Nations. Dostupno na: http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf. Preuzeto: 28. 8. 2018.
- Raduški, N. (2015). Srbija u 21. veku i problem demografskog starenja stanovništva. *Kultura polisa*, 12(27), 381-392.
- Republički zavod za statistiku (2002). *Popis stanovništva 2002. Starost, pol, knjiga broj II*. Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije.
- Republički zavod za statistiku (2003). *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2002. Nacionalna ili etnička pripadnost*, knjiga 1, Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije.

- Republički zavod za statistiku (2012). *Popis stanovništva, domaćinstva i stanova 2011. Nacionalna pripadnost. Podaci po opštinama i gradovima*, knjiga 1, Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije.
- Republički zavod za statistiku (2012a). *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. Pol i starost, podaci po naseljima*, knjiga 2. Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije.
- Republički zavod za statistiku (2018). *Statistički godišnjak Republike Srbije*. Beograd: Republički zavod za statistiku Srbije.
- Savezni zavod za statistiku (1971). *Popis stanovništva 1971. Starost, pol*, knjiga broj VIII. Beograd: Savezni zavod za statistiku Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
- Savezni zavod za statistiku (1974). *Popis stanovništva i stanova 1971. Stanovništvo: Vitalna, etnička i migraciona obeležja. Rezultati po republikama i pokrajinama*, knjiga broj I. Beograd: Savezni zavod za statistiku Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
- Savezni zavod za statistiku (1981). *Popis stanovništva 1981. Starost, pol*, knjiga broj I. Beograd: Republički zavod za statistiku Savezne Republike Srbije.
- Savezni zavod za statistiku (1991). *Popis stanovništva 1991. Starost, pol*, knjiga broj IV. Beograd: Republički zavod za statistiku Savezne Republike Srbije.
- Savezni zavod za statistiku (1991). *Stanovništvo prema starosti, polu i nacionalnoj pripadnosti, popis 1991*, knjiga xx. Beograd: Republički zavod za statistiku Savezne Republike Srbije.
- Sik, E. & Örkény, A. (2011). Slovaks in Hungary. *Slovak Journal of Political Sciences*, 11(3), 211-228.
- Solarević, M. (2010). *Uporedna analiza starenja stanovništva Bačkog Petrovca i Kovačice*. Master rad. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju, turizam i hotelijerstvo.
- Solarevic, M., Djurdjev, B. & Arsenovic, D. (2012). The Population Aging in Slovak Settlements in Vojvodina; the Example of Backi Petrovac and Kovacica. *Geographica Timisiensis*, 21(1), 37-60. DOI: 10.3986/AGS52205
- Solarevic, M. (2017). Perspektiva demografskog razvoja Etničkih grupa u Vojvodini do 2050. godine. U: T. Lukić (ur.): *Etničke grupe Vojvodine u 21. veku – stanje i perspektive održivosti*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, Departman za geografiju turizam i hotelijerstvo, 68-86.
- Solarevic, M., Arsenović, D., Đerčan, B. & Đurđev, B. (2018). Međugeneracijska povezanost i solidarnost kao mit ili društvena stvarnost? *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 167(3), 547-559. <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1867547S>
- Solarević, M. & Pavlović, Z. (2018). Aging and human rights: Human dimension of statistics and legislation in Serbia. *Yearbook Human rights protection „From unlawfulness to legality“*, 1, 51-67.
- Stojilković, J. & Devedžić, M. (2010). Odnos broja penzionera i zaposlenih u kontekstu demografskog starenja u Srbiji. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 131, 177-186. <https://doi.org/10.2298/ZMSDN1031177S>
- Stojilković, J. (2011). Porast broja penzionera i starenje stanovništva u Srbiji. *Zbornik radova Geografskog instituta „Jovan Cvijić“ SANU*, 61(2), 69-85. <https://doi.org/10.2298/IJGI1102069S>

- Suzman, R. & Harper, S. (2013). Dawning of a new age for longitudinal cohort data. *Journal of Population Ageing*, 6(1-2), 1-4. <https://doi.org/10.1007/s12062-013-9083-2>
- United Nations (2002). *Regional implementation strategy for the Madrid international plan of action on ageing*. Economic and Social Council, ECE/AC.23/2002/2/6: 1-22. Dostupno na: http://www.unecce.org/fileadmin/DAM/pau/age/mica2002/documents/ECE_AC23_2002_2_Rev6_e.pdf. Preuzeto: 28. 8. 2018.
- Vaňo, B., Jurčová, D. & Mészáros, J. (2002). *Population projection of Slovakia until 2050*. Bratislava: Infostat – Institute of informatics and statistics, Demographic research centre.
- Vlada Republike Srbije (2005). Nacionalna strategija o starenju 2006–2015, *Službeni glasnik RS*, 55/05; i 71/05.

AGEING OF POPULATION AS THE CHALLENGE OF SUSTAINABILITY OF SLOVAK SETTLEMENTS AND SLOVAK ETHNIC GROUPS IN VOJVODINA

Milica SOLAREVIĆ, Milena SEKULIĆ, Bojan ĐERČAN, Tamara LUKIĆ

SUMMARY

During the 17th century, the Slovak population began migrating from its motherland to the south, and to the southeast of the Pannonian Plain. They settled in Vojvodina, and the settlements in which the Slovaks are still the most numerous are Kovačica and Bački Petrovac. The share of the Slovak ethnic group in Vojvodina grew until the mid-20th century, after which a noticeable decline was observed, especially in the last two censuses. The low fertility and migration of the young population reflected the change in the age structure, which in the long run is a key challenge for the sustainability of this ethnic group in Vojvodina, on which fact the goal and task of this paper are based. The focus of the work is the ageing of the Slovakian population, analyzed on the basis of age-sex structure, average age, ageing index, age dependency ratio, old-age dependency ratio and age structure typology. It is certain that as early as 1961, the population of both settlements emerged from its demographic youth and quickly entered into intensified ageing. The comparative analysis covered the period since the census in 1971 and it was established that the population of Bački Petrovac and Kovačica was shifting from the stage of the threshold of demographic ageing towards deep and deepest demographic ageing. According to the last census, the settlement of Bački Petrovac was in the stage of the deepest demographic ageing and such a trend is expected according to the following censuses. A similar situation is also expected for Kovačica, with several years of delay. These two settlements represent the anchors of the Slovaks in Vojvodina and the settlements of their largest concentration, so it is expected that the trends in other settlements, with a smaller share of the Slovak population, will only be even more unfavourable. The ageing index according to the 2011 census showed that the ratio between a young person and a person over the age of 60 is 1 to 1.2, that is, 121 and 126 old people per 100 young people. The results are complemented by the demographic projections of this ethnic group at the level of Vojvodina, obtained in the DemProj Spectrum v5.47 software. According to current trends and projections, the Slovak ethnic group has some of the most unfavourable age indicators, which could lead to a decline in the total number of this population by more than 30% by the mid-21st century, which endangers its sustainability in this region.

Keywords: ageing population, Slovaks, Bački Petrovac, Kovačica, Vojvodina.